

Teoretická diskusia o skutočnej prítomnosti Krista v Eucharistii. Otázky multilokácie a iné

Jozef Duháček

23. januára 2021 ✚ Cirkev ✚ Eucharistia

pokračovanie I. časti

Hlavným cieľom špekulatívnej teológie týkajúcej sa Eucharistie by mala byť filozofická diskusia a hľadanie logického riešenia troch zjavných rozporov, ktorými sú:

- *nepretržitá existencia eucharistických spôsobov alebo vonkajšia podoba chleba a vína bez ich prirodzenej podstaty (accidentia sine subjecto);*
- *priestorovo neobmedzený duchovný spôsob existencie Kristovho eucharistického tela (existentia corporis ad modum spiritus);*
- *súčasná existencia Krista v nebi a na mnohých miestach na zemi (multilocatio).*

a) Štúdium otázky, či akcidenty chleba a vína pokračujú v existencii bez im primeranej podstaty, musí vychádzať zo skutočnosti transsubstanciácie, v dôsledku ktorej sa celá podstata chleba a celá podstata vína premení na Telo a Krv Kristovu takým spôsobom, že „zostane iba zdanie chleba a vína“ (Tridentský koncil, Sess. XIII, kán. II: *manentibus dumtaxat speciebus panis et vini*). Na otázku, či tieto podoby majú vôbec nejakú vlastnú substanciu – subjekt, v ktorom inherujú, svätý Tomáš Akvinský (III: 77: 1), odpovedá záporne, lebo podstata chleba a vína je preč a tak by Telo Kristovo muselo mať okrem svojich vlastných akcidentov aj akcidenty chleba a vína. Nanajvýš možno povedať, že z eucharistického tela vychádza nejaký udržiavací princíp, ktorý bráni podobe chleba a vína v anihilácii. Kostnický koncil odsúdil Wyclifove tvrdenie, že hmotná podstata chleba a hmotná podstata vína zostáva aj vo Sviatosti oltárnej, a že akcidenty chleba bez subjektu nemôžu pretrvať.

Názor vtedajších teológov podáva stručne Rímsky katechizmus, ktorý odkazuje na vyššie uvedený kánon Tridentského koncilu: „Akcidenty (vonkajší zjav) chleba a vína neinherujú k žiadnej substancii, ale existujú samé o sebe.“ Niektorí karteziánski teológovia v 17. a 18. storočí tvrdili, že sú to optické ilúzie, fantazmagórie a pripisujú ich situačnému pôsobeniu Božskej všemohúcnosti na päť zmyslov, ktorá tak vytvára subjektívnu skúsenosť podoby chleba a vína. Pretože Descartes († 1650) esenciu hmotnej substancie vidí v jej extenzii – priestorovom rozšírení a pripúšťa len akcidenty metafyzicky modálne spojené s ich podstatou – premenou podstaty chleba a vína teda musia zmiznúť aj ich akcidenty a teda to musí byť iba zdanie, ilúzia. Je však očividné, že o fyzickej realite akcidentov chleba a vína pred a po transsubstanciácii nemožno pochybovať a ich fyzické a nielen vizuálne pokračovanie cirkevných otcov opakovane zdôrazňovali s takou dôslednosťou, že sa to občas zdalo byť na škodu pojmu transsubstanciácie.

Obzvlášť proti monofyzitom, ktorí z eucharistického premenenia vyvodili paralelný argument pre údajne úplnú premenu Kristovho človečenstva v jeho božstvo. Proti karteziánom sa argumentuje napríklad

neomylným svedectvom zmyslov, nevyhnutnosťou spoločného tretieho pre úplnosť pojmu transsubstanciácie (pozri vyššie), ideou Sviatosti oltárnej ako viditeľného znaku Kristovho neviditeľného tela, fyzickým významom prijímania ako skutočného prijímania pokrmu a nápoja, explicitným výrazom „lámanie chleba“ (*fractio panis*), atď. Pre všetky tieto dôvody, teológovia považujú fyzickú realitu akcidentov za nespochybniteľnú pravdu.

Pre filozofickú možnosť akcidentov, ktoré existujú bez ich podstaty, staršia filozofia rozlišovala medzi modálnymi a absolútnymi akcidentami. Pod pojmom „modálne“ sa rozumelo, že nie je možné bezrozporne oddeliť ich podstaty. Pojmom „absolútne“ sa označovali tie, ktorých objektívna realita bola dostatočne odlišná od reality ich podstaty a to v ich oddeliteľnosti nebola vnútorná rozpornosť. Aristoteles hovorí (*Metaphys.*, VI, 3.), že kvalita, či kvantita nie je substanciou, ale iba jav substancie. Moderná materialistická filozofia sa usiluje vyhnúť z ríše ideí substanciu/podstatu a tvrdí, že jestvujú len kvalita, kvantita – teda akcidenty, ktoré stimulujú zmysly a z týchto zmyslových vzruchov potom rozum skladá obraz sveta.

Katolícka cirkev necíti povinnosť odobrovať prchavé vrtochy týchto nových filozofických systémov, ale zakladá svoju doktrínu na večnej filozofii zdravého rozumu, ktorá správne rozlišuje medzi vecou samou osebe a jej charakteristickými vlastnosťami (farba, forma, veľkosť, atď.). Aj keď „vec sama o sebe“ môže zostať zmyslom nepostrehnuteľná (Kantov noumenon a Spencerovo, Nepoznatelné), nemôžeme uniknúť nutnosti hľadať pod externým zjavom vec, ktorá má farbu, formu, veľkosť, ale nie je farbou, formou ani veľkosťou – teda hľadáme substrát alebo subjekt týchto vonkajších podôb. Staršia filozofia ich označuje ako akcidenty (slovensky niekedy prípady) a ich, predmet substrát ako substanciu (podstatu).

Čo sa týka hmotných substancií a ich akcidentov, je dôležité v diskusii postupovať opatrne, pretože v oblasti prírodnej filozofie vládne aj v súčasnosti neistota o podstate hmoty a hoci sa darí stále hlbšie prenikať do jej jednotlivých stavebných prvkov, koherentné vysvetlenie, čo je hmota, fyzika zatiaľ neposkytla.

Stará teológia sa pokúsila so svätým Tomášom Akvinským (III: 77) dokázať možnosť absolútnych akcidentov z aristotelsko-scholastického hylemorfizmu, ktorý učí, že telesá konštituuje prvotná látka a podstatná forma – *materia prima a forma substantialis*. Niektorí súčasní teológovia skúšajú aplikovať modernú vedu a s Leibnizom skúšajú vysvetliť eucharistickú *accidentia sine subjecto* podľa dynamiky prírodnej filozofie. Predpokladajú že jestvuje reálny rozdiel medzi silou a jej prejavmi, medzi energiou a jej účinkami a je zrejmé, že pod vplyvom Prvej príčiny sa prostredníctvom Premenenia energia (*substantia*) nevyhnutná pre podstatu chleba odoberie, zatiaľ čo účinky tejto energie (*akcidenty*) zázračným spôsobom pokračujú.

Cirkev sa nepokúša obmedzovať katolícke skúmanie náuky o Najsvätejšej Sviatosti na konkrétny filozofický smer a ani nežiada, aby táto náuka spočívala na princípoch stredovekej fyziky; Cirkev požaduje len to, aby sa pre výklad transsubstanciácie nepoužívali teórie, ktoré odporujú učeniu Cirkvi, skúsenosti a zdravému rozumu, ako je panteizmus, hylozoizmus, monizmus, absolútny idealizmus, karteziánstvo atď.

Zdroj: wikimedia commons

b) Druhý problém sa týka úplnosti prítomnosti, teda, že **Kristus je vo svojej celistvosti prítomný v celej Hostii aj v každej jej časti**, podobne ako je duša prítomná v ľudskom tele. Zložitost tejto veci sa zväčší, keď si uvedomíme, že tu nejde o Kristovu dušu alebo božstvo, ale Telo, ktoré so svojou hlavou, trupom a údmi získalo duchovný a nezávislý spôsob existencie, o ktorom nemôže mať najmenšie tušenie ani skúsenosť žiadny filozofický systém. To, že nemožno použiť ideu premeny hmoty na ducha, je zrejmé z materiálnej podoby samotného Eucharistického tela. Ani vyššie spomenutá separovateľnosť kvantity od substancie nám neponúka riešenie, pretože podľa najfundovanejších názorov nie len podstata Kristovho tela, ale celé a úplné, s úplným usporiadaním orgánov a končatín a všetkých častí je prítomné v Hostii v každej jeho časti.

Neskôr sa niektorí teológovia (ako Rossignol, Legrand) uchýlili k nepravdepodobnému vysvetleniu, podľa ktorého je tam Kristus prítomný v zmenšenej podobe, v akomsi miniatúrnom tele; zatiaľ čo iní (ako Oswald, Fernandez, Casajoana) predpokladali rovnako nepravdepodobnú vzájomnú kompenetráciu (priestorové zhustenie a prienik) údov Kristovho tela do veľkosti hrotu ihly. Úlety karteziánov však išli ešte ďalej. Descartes už v liste P. Meslandovi vyjadril názor, že identita Kristovej Eucharistie s Jeho Nebeským telom sa udržiava identitou Jeho duše, ktorá oživuje všetky hostie. Na tomto základe geometer Varignon vysvetľoval skutočné rozmnoženie eucharistických tiel zmenšenými, miniatúrnymi kópiami prototypu Nebeského tela Kristovho.

Ani moderná teória n-rozmerného priestoru neprináša odpoveď. Kristovo telo nie je pre nás neviditeľné ani nehmatateľné preto, že zaberá nejakú vyššiu dimenziu priestoru, ale preto, že je na priestore nezávislé. Taký spôsob existencie nespadá do rozsahu skúmania fyziky a mechaniky, ale patrí do vyššieho, nadprirodzeného poriadku, rovnako ako Vzkriesenie zo zapečatenej hrobky, prechod cez zatvorené dvere, Premenenie budúceho osláveného a vzkrieseného tela. Aké vysvetlenie možno potom uviesť?

Najjednoduchšie riešenie ponúkajú scholastici, najmä svätý Tomáš (III: 76: 4). Zredukovali spôsob bytia na spôsob stávania a vystopovali späť spôsob existencie vlastný eucharistickému telu k transsubstanciácii. Pretože okamžitým následkom *ex vi verborum* (konsekračných slov) je prítomnosť Kristovho tela, jeho kvantita je prítomná iba *per concomitantiam* – ako sprievodný efekt, musí preto rešpektovať osobitný spôsob existencie svojej substancie (Kristovho tela) a teda musí byť bez rozdelenia a multiplikácie v úplnosti aj v celej Hostii aj v každej jej časti.

Inými slovami, Kristovo telo je prítomné vo Sviatosti nie podľa spôsobu „kvantity“ (*per modum quantitatis*), ale „substancie“ (*per modum substantiæ*). Novší scholastici (Bellarmine, Suárez, Billuart a iní) sa pokúsili toto vysvetlenie spresniť rozlíšením medzi vnútornou a vonkajšou kvantitou. Pod pojmom vnútorná kvantita (*quantitas interna seu in actu primo*) sa rozumie schopnosť substancie extenzie v trojrozmernom priestore. Vonkajšia kvantita je tá istá entita (*quantitas externa seu in actu secundo*), nakoľko je toto rozšírenie uskutočnené. Tá prvá patrí k esencii telesa a nemožno ju oddeliť, inak by vznikol rozpor, tá druhá je len prirodzený dôsledok tej prvej a možno pôsobením Prvej príčiny suspendovať a pozdržať jej uskutočnenie. Tak či onak, stojíme tu pred veľkým tajomstvom.

c) Tretia a posledná otázka súvisí s multilokáciou Krista v nebi a na tisícoch oltárov po celom svete. Pretože v prirodzenom poriadku je každé teleso obmedzené na jedno jediné miesto univerza, patrí multilokácia, bez ďalších otázok, do nadprirodzeného poriadku. V koncepcii multilokácie ale nemožno nájsť rozpor. Na námietku, že žiadna bytosť nemôže existovať oddelená od seba, nemôže sa sama zmnožovať a jej rôzne „ja“ nemôžu zároveň existovať na rôznych miestach, sa odpovedá, že multilokácia nerozmnožuje samotný objekt, ale iba jeho vonkajší vzťah k priestoru a jeho prítomnosť v priestore. Filozofia rozlišuje dva spôsoby prítomnosti u tvorov: opisný a konečný.

Prvý spôsob prítomnosti – vlastný materiálnym objektom, je, že sú obmedzené na istú časť priestoru a ich rôzne časti zaujímajú zodpovedajúce polohy v tomto priestore. Druhý spôsob prítomnosti, vlastný duchovným entitám, vyžaduje, aby podstata veci existovala ako celok v celom priestore a aj v každej jeho časti. To je spôsob prítomnosti duše v ľudskom tele. Rozlišovanie medzi týmito dvoma spôsobmi prítomnosti je dôležité, pretože v Eucharistii sa vyskytujú oba druhy.

Najskôr tu je takzvaná kontinuálna multilokácia, ktorá spočíva v tom, že Kristovo telo je v úplnosti prítomné v celej Hostii i v každej časti ešte nerozdelenej Hostie. A práve analógia zo spôsobu existencie tela a duše nám dáva nahliadnuť na možnosť eucharistického zázraku. Božská všemohúcnosť môže nadprirodzeným spôsobom dodávať eucharistickému Telu taký duchovný a priestorovo neobmedzený spôsob prítomnosti, aký je prirodzený pre ľudskú dušu a telo, a preto možno tvrdiť, že Kristovo eucharistické Telo je prítomné ako celok v celej Hostii a ako celok aj v každej jej časti.

Existuje aj diskontinuálna multilokácia, pri ktorej je Kristus prítomný nielen v jednej Hostii, ale v nespočetných samostatných Hostiách po celom svete. Ukazuje sa, že možnosť diskontinuálnej multilokácie spočíva v nerozpornosti kontinuálnej multilokácie. Nezáleží na tom, či je ten istý Kristus prítomný v dvoch rôznych častiach celej Hostie, či sú časti A a B priložené k sebe, alebo sú od seba tisíce míľ, alebo či spočíva v dvoch oddelených Hostiách a katolíci adorujú eucharistického Pána v rovnakom čase v New Yorku, Londýne a Paríži.

Na záver je potrebné spomenúť zmiešanú multilokáciu, pretože Kristus je v nebi so svojim vzkrieseným telom, ktoré si ale zachováva aj prirodzené parametre (po vzkriesení jedol, pil, dotýkal sa iných) a neodchádza odtiaľ, ale zároveň prebýva svojou sviatosťou prítomnosťou na nespočetných miestach po celom svete. Tento tretí prípad je v úplnom súlade s oboma vyššie uvedenými, pretože si nevieme predstaviť, že sa Kristus prítomný v podobe chleba vzdal svojho prirodzeného spôsobu existencie v Nebi. Preto nemožno nájsť nijaký rozpor v tom, že Kristus si zachováva svoje prirodzené proporcie v nebi a zároveň, že sídli na oltároch na zemi.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/teoreticka-diskusie-o-skutocnej-pritomnosti-krista-v-eucharistii-otazky-multilokacie-a-ine/>